

THE HISTORICAL BACKGROUND AND THE DEVELOPEMENT OF RUSSIAN DANCE UNTIL THE END OF THE PETRO I. PERLOD

This paper examines the historical background and the development of Russian dance tradition. The first part focuses on the Russian folk dances; how they come to light in the tribal society of Ants in the VI-VII Centuries.

The second part discueses how the traditional folk dances (e.g. skomaroh) developed and became professionalized and widespread in VIII-IX Centuries.

Finally the third part traces the progress of the Russian theatre dance with native and other influences and its acquisition of a new professional concept.

Key Words: The period of Petro I, Historical Dances, Russian Dance

Rus Halk Dansının Kaynakları

İnsan çok eski dönemlerden bu yana çeşitli duygularını söz ve hareketlerle anlattı. Ritme dayanan bu hareketler, kültür tarihinin ilk ögelerinden biri olan dansın ortaya çıkmasına neden oldu. Dans zamanla gelişti görsel sanatların kolu olan balenin temelini oluşturdu.

Rusya'da dansın ortaya çıkış tarihi tam olarak belirgin olmasa da bazı kaynaklara göre bugünkü Ukrayna sınırları içinde yer alan Ant kavmi döneminde (VI.-VII.yy.) ilk örneklerini verdiği sanılmaktadır¹.

5.yy'da Rus topraklarında yaşayan halklar, kendilerine özgü dans türlerini oluşturdu. Ancak dans sanatı zaman içinde toplumsal ilişkilerde yaşanan gelişmelere paralel olarak büyük bir değişime uğradı, bir kısmı ise tamamıyla yok oldu.

Çalışma yaşamına ait figürleri içeren danslar Rus halk danslarının en eski türüydü. Dans figürleri aynı zamanda tarımsal süreci de yansıtmaktaydı. Bunun dışında, danslarda aşk konusu çok kullanılmaktaydı².

"A mıy proso seyali,seyali" (biz ise darı ekerdik,ekerdik) adlı dans örneğinde olduğu gibi, iki gruba ayrılan oyuncular birbirleriyle dans diliyle diyaloga girerlerdi. Temel olarak darı ekilmesini anlatan dansta, gelinin seçilmesi ve kaçırılması motifleri işlenirdi. Adından da anlaşılacağı üzere şerbetçiotunun toplanmasına adanmış olan 'şerbetçiotu dansı' aynı özellikte olup çalışma ve aşk konularını kapsamaktaydı. Ketenin nasıl ekilip

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı.

1 Bkz.. Yu.Bahruşin, *İstoriya Russkogo Baleta*, Moskva 1977, s.7

2 Bkz.. V.Krasovskaya, *İstoriya Russkogo Baleta*, Leningrad 1978, s.6-7

toplandığını ve keten bezi haline getirilişini anlatan "Lenok" adlı dans da çalışma süreçleriyle ilgili figürler yansıtılmaktaydı. Danslar, asıl metin ve hareketlere bağlı kalarak yöreden yöreye farklılık gösterirlerdi³.

Av dansı da halkın temel uğraşısının çiftçilik olduğu kırsal Rusya'nın en eski danslarından biridir. Günümüzde Rusya'nın kuzey bölgelerinde hala yaygınlığını korurken, merkeze doğru gidildikçe bu danslara rastlanmamaktadır. Hayvanların ve kuşların hareketlerini taklit eden danslar genellikle avdan önce ve sonra yapılırdı.

İlkel çağlarda insanlar, açıklıyamadıkları yapamadıkları doğa olaylarını yüce varlıkların (Tanrıların) yaptıklarına inanmaktaydılar. Kökeninde Tanrıları kızdırmamak ve onlara itaat unsurlarını içeren dini danslar da ortaya çıktı. Güneşin doğuşu ve batışı için yapılan törenler, danslar eşliğinde yorumlanırdı. Hıristiyanlığın yayılmasıyla birlikte bu ilkel ritüeller tamamıyla yok olmadı, yeni dine uyarlanarak ilk halinden uzaklaşsa da, günümüze kadar gelebildi.

Rus halk danslarından biri olan "horovod", şarkı eşliğinde ve güneşe adanarak yorumlanırdı. Horovod oyunu bazen köyün çevresinde bir evden diğer eve hareket eden ve başladığı evde sona eren bir halka halinde yapılırken, bazı yörelerde de gün batımından güneşin doğuşuna kadar devam ederek birkaç köyü de içine alırdı.

Topluluklar arasındaki savaşların, etkisi, savaş konusunun işlendiği dansların ortaya çıkmasını sağladı. Dansa katılmak, savaşı kabul etmek ve girmeye razı olmak anlamına gelmekteydi. Savaş danslarının çoğu zaman içinde unutuldu, günümüze, Ukrayna'da Zaporozj Kazaklarının "Gopak" adlı dansı, Gürcülerin "Horumi" savaş dansı gelebildi. Bütün bu tarım, ibadet, savaş dansları eski anlamlarını yitirdi, sadece yapıldıkları yerlerde güncelliğini korumaktadır⁴.

Düğün törenleri sırasında oynanan oyunlar, geleneksel halk danslarıdır. Düğün, dans eşliğinde yapılır. Şölen sırasında korodaki kadınlar, davetliler, köydeki gençler ve dünürler dans ederler. Son olarak, düğünün ikinci gününde evlenecek olan genç çift dansa katılırdı.

Rus halk dansları, beraber ve solo olarak ikiye ayrılır. Horovod, kadril, lant, şester gibi adlar alanlar toplu danslardır. Solo Rus halk dansları üçe ayrılır:pereplyas, parnaya ve hayali-betim danslarıdır.

Pereplyas,sadece erkeklerin katıldığı bir dans yarışmasıdır. Dansı başlatan solist ve solistler hareketleri zorlaştırarak yoruma devam ederlerdi. Sonra ilk dansçı tekrar ortaya çıkarak daha da zor hareketler yapar, ikisinden birinin galibiyetine kadar dans böyle sürerdi. Pereplyas'ta izleyicilerden biri, galip olanla yarışı devam ettirir ya da başka bir çift ortaya alınır. Oyunun en önemli özelliği bir düello olarak yorumlanmasıdır. Dans yapılırken herkes ciddi olmak zorundaydı, ancak koro komik parçalar söyleyerek dans edenleri güldürmeye çalışırdı. Amaç dansçılardan birinin gülereken elenmesini sağlamaktı. Bu nedenle dansçı, hem büyük bir ustalıkla oyununu oynamak ve hem de gülmemek zorundaydı. Parnaya dansı ise bir kız ve erkek tarafından düğünün ikinci gününde

3 Bkz., E.Osetrov, *Jivaya Drevnyaya Rus*. Moskva 1984, s.114-115

4 Bkz., Yu.Bahruşn, a.g.e., s.8

yapılırdı. Oyunda kız cazip ve neşeli hareketlerle genç erkeğin aklını çelmeye çalışır. Erkekte yiğitliği ve atılganlığıyla kızın dikkatini çekerdi. Genelde parnaya dansı, halk enstrümanları ve halk şarkıları eşliğinde yapılırdı⁵.

Hayali-betim dansı, genç bir kız tarafından oynanır. Genç kız kendi sanat fantazisi ve duyarlılığıyla dans eder, duygularını hareketleriyle gösterirken, koro da genç kızın kaderi ve düşünceleri hakkında şarkılar söylerdi. Böyle bir dansın betimi Maksim Gorki'nin "Çocukluğum" adlı yapıtında vardır. Erkekler asla hayali-betim dansı yapmazlar, onlar tek başlarına danslarda genellikle cesaretlerini ve yiğitliklerini anlatan figürler uygularlardı.

Doğaçlama danslar, geleneksel halk danslarına özgüdür. Fakat bu, ana hareketlerin değişmesi anlamına gelmez. Değişen yaşam koşullarının etkisiyle danstaki anlık hareketler zamanla dansın bir parçası haline geldi. Örneğin bir Ukrayna dansında eskiden kız eliyle göğsünde gerdanlık tutarken, bugün kız gerdanlık olmasa da elin konumu değiştirmede. Halk dansında diğer kültürlerin de etkisiyle yeni figürler gelişti.

10.yy'da en güçlü devlet olan Bizans'ta şarkı söyleyen ve dans eden Slavlar, İmparatorun Saray kadrosunda bağımsız bir grup olarak yer almaktaydı. Eski Rus danslarının birçok betimi halk destanlarında korundu ve bunların yapılış tarzı olağanüstü bir açıklıkla anlatıldı.

Batı Avrupa devletlerinin çoğunda halk dansları üzerinde yeni düzenlemeler yapıldığı, zaman yönetici sınıfın ortamına girdiğinde danslar değişime uğramaktaydı; bundan bunun yanı sıra Rusya'da halk dansı 18.yy'ın başına kadar kendi temel biçimini korudu, sadece dans tekniğinde farklılıklar görüldü⁶.

Rus Halk Dansının Profesyonelliğe Geçişi

İnsan yaşamındaki her olay;doğum, düğün, ölüm dans eşliğinde yapılırdı. Bunların içinde düğün, en çok dans edilen aile töreniydi.

Köyde yapılan düğünler eski geleneklere göre yapılır, geleneklerin bütün inceliklerini bilen ve töreni yönetebilecek bir kişinin düğünde mutlaka bulunması gerekirdi. O, törenin başıydı, düğün eğlencesinin başarısı tamamıyla onun ustalığına bağlıydı. Baş kişi iyi dans etmeli, iyi şarkı söylemeli, iyi bir müzisyen, iyi bir şair olmalı ve güzel konuşabilmeliydi. Yetenekli yöneticiye çok değer verilir, sık sık uzak köylerden bile çağırılırdı. O, düğünün bütün ikramlarından yararlanır, yaptığı iş için armağanlar, hatta para alırdı. Başka bir deyişle, emeği karşılığında para alan bu baş kişi artık yarı profesyonel sayılırdı. Profesyonel kişinin ortaya çıkmasına bir adım kalmıştı; o, "skomoroh" adı verilen soytanydı. Sonra tiyatro gösterisinin ve sahne dansının ortaya çıkışı gelir.

Rusya'da soytarılık 8.-9.yy'larda ortaya çıktı. O dönemde halk, soytarının ayrı bir yeteneğe sahip olduğunu düşünür ve onlara Tanrılar tarafından belirlenmiş kişiler olarak bakar, onların sanatını ise dine hizmet olarak görürdü. Halk destanlarında soytarılar "kehanet sahibi" ve "kutsal" kelimeleriyle adlandırılırdı.

Ruslar Hıristiyanlığı kabul etmelerinden sonra (988), soytarı kavramı eski anlayışa göre

⁵ Bkz., a.g.e., s.10-11

⁶ Bkz., E.Osetrov, a.g.e., s.118-119

Hıristiyan tapınakların duvarlarında (Kiev'deki Ayasofya kilisesi) betimlenmişler, bazıları ise Ortodoks dininin kutsal kişileri olarak kabul edilmişlerdi⁷.

Sanatın gelişmesiyle soytarılık çeşitlilik kazandı.. Böylece ayrı gruplar ortaya çıktı: Baharlar ve skaziteli (ozanlar), destan, öykü yazar ve anlatanlar, müzisyenler, gudoşnikler (enstrüman çalanlar), dansçılar, ayıcılar (hayvanları eğitenler), şarkıcılar (şarkı yazıp söyleyenler) ve son olarak hicivciler. Böyle bir uzmanlaşma soytarının belirli gruplara ayrılmasına neden oldu; bunlara "vatag" (sürü) adı verildi ve değişik grupların temsilcileri bu gruba girebilirdi.

Soytarılığın en parlak dönemi Kiev Rusyası dönemidir. Destanlarda, Kiev prensi Vladimir'in ziyaretlerinde ulusal sanatın temsilcileri olarak soytarının bulunduğu anlatılır. Kiev'deki Ayasofya kilisesinin giriş duvarlarındaki betimlemeler, bunun danslı bir gösteri olduğunu yansıtmaktadır. Duvar freskinde perdeleri olan ilkel bir sahne gösterilmiştir. Soytarının kostümleri ve müzik aletlerinde Bizans etkileri olabilir, ancak danslar kesinlikle Rus danslarıdır⁸.

13.yy'da Tatar-Moğol istilaları, Rus ulusal kültürün gelişiminin iki buçuk yüzyıl kadar duraksamasına neden oldu. Rusya'nın Moskova çevresinde birleşmesi ve Tatar-Moğol egemenliğinin 15.yy'da sona ermesi, Rusya'yı yeniden canlandırdı ve sanatın gelişimi için yeni bir yol açtı⁹.

Yeni dönemde yönetici sınıfın yaşamı çok değişti. Boyarların konak tipindeki evleri kadın bölümü erkek bölümü olarak ayrıydı. Bu, profesyonel dansla yeni bir olayın doğuşu nedenini oluşturdu.. Önceleri sadece erkek dansçılar vardı, giderek profesyonel kadın dansçılar da ortaya çıktı. Eski el yazmalarında şöyle yazar:"Moskova'da 16.yy. başında İvan Groznyi'nin annesi olan Büyük knyagina Elena'nın kayınbiraderinin düğün töreninden çıkışında O'nun önünde dansçı kızlar yürümekteydi¹⁰."

16.yy'da Moskova'ya çok sayıda yabancı geldi. O dönemden itibaren dans gösterilerinde, görünüşe göre Venedikliler tarafından getirilmiş olan "maske" de kullanılmaya başlandı. Daha önceleri kutsal oyunlarda hari kullanılmaktaydı, bunlar hayvan maskeleriydi, ayrıca insanın yüzünü değiştiren maskeler (sakal,peruk) de kullanılmaktaydı. Hari gibi diğer maskeler de doğadaki gerçeklerine aynen benzetilmeye çalışılırdı, fantastik maske ise karikatürleştirilmiş bir anlam taşımaktaydı.

İvan Groznyi, derebeyleri ile monarşinin yerleşmesi için yaptığı savaşta, soytarının hiciv sanatından da yararlanmış, verdiği ziyafetlerde kendisi de onların gösterilerinde yer almıştır¹¹. Bu da eski feodal boyarların üzerinde ayrı bir öfke uyandırdı. Knyaz Kubskiy yazdığı mektuplarda Çarı şöyle suçlamakta:"İçki içerek soytarılarla, maskelerle dans etmeye başladı, diğerleri de ona katıldı." Maskelerden söz etmesi, gösterinin belirli kişilere

7 Bkz., O.Lebaşeva ve diğerleri, *İstoriya Russkoy Muzyki*, C.1, Moskva 1980, s.14-15

L.Lüblimov, *Iskusstvo Drevnel Rusi*, Moskva 1996, s.100

A.Nekrilov, *Folklornyy Teatr*, Moskva 1988, s.7

8 Bkz., O.Lebaşeva ve diğerleri, *a.g.e.*, s.19

9 Bkz., L.Lüblimov, *a.g.e.*, s.138

10 Bkz., Yu.Bahruşin, *a.g.e.*, s.13

11 Bkz., O.Lebaşeva ve diğerleri, *a.g.e.*, s.29

yönelik olduğu konusunu düşündürmektedir. Onlara göre;"soytarıların dansı ile eğlenilir, başkasını eğlendirmek için soytarı olunmamalıdır." Buna karşın boyar gençlerinin danslarda rol alması kötü karşılanmamaktaydı¹².

17.yy'ın 30'lu yıllarında Moskova devletini ziyaret eden Adam Olear adındaki yabancı gezginin kitabında Ladok'taki soytarıların dansını gösteren resim bulunmaktaydı. Soytarılar feryaz (devlet memurlarının kostümleri) giymiş, yüzlerinde maskeler bulunmakta. Maskeler ve kostümler gösterinin hiciv karakterini yansıtmaktaydı. Yabancılar bu tür gösterileri betimlerken onların "saçma sapan hareketleri olan", "utanç" dansları olduklarını belirtirlerdi¹³. Bu kısımdaki tanım şöyle açıklanabilir:"Rus dili ve yaşam tarzını bilmeyen yabancılar böyle bir gösterinin anlamını anlayacak durumda değillerdi ve onun hakkında izlenimlerini doğru olarak iletememekteydiler.

17.yy'ın ortalarında Çar Aleksey Mihayloviç ve kilise arasında devlette egemenlik için kesin bir savaş başladı. İlk önce üstünlük,kilise feodali olan enerjik ve sözü geçen Patrik Nikon'un başını çektiği kilisedeydi. Fakat savaş sırasında Çar, soyluların ,orta sınıf din adamlarının ve tüccarların desteğini alarak, ülkedeki başkanlık durumunu tamamıyla kökleştirip, Nikon'u patrik unvanından mahrum ederek 1658 yılında uzakta bulunan bir manastıra sürgüne gönderdi¹⁴.

Savaşın başında bulunan Nikon, geniş halk kitlelerini egemenliği altına almak ve Rusya'yı tam bir manastıra dönüştürmek isteği ile hareket etmekteydi. Düşünlerde halk şarkılarını, hatta Çar'ın şarkılarına bile söyleme yasağı getirildi. Sadece dini şarkılar söylenecekti. Soytarılar büyük zulümlere maruz kaldılar. Gösteriler tamamen yasaklandı, enstrümanları, maskeleri, kostümleri yakıldı. Karşı çıkan soytarılar dövülmekte,uzak topraklara gönderilmekteydi.

O yıllarda ortaya çıkan edebi yapıtlar dini ünvana sahip kişiler tarafından kaleme alınmaktaydı. Bu kişiler kilise otoritesine bağlı, aynı zamanda Nikon'u destekleyen ve bu edebi eğlenceye karşı çıkmaktaydı. Öykülerden birinde dans etmeyi çok seven bir kızın düşünde şeytanlar tarafından kaçırıldığı yazmakta. Papazlar, vaazlarında dansları kınamakta ve "dans eden kızın şeytanın sevgilisi, cehennem yolcusu, iblisin gelini" olduğunu iddia etmekteydiler.

Soylular da soytarılar karşı savaş açtılar. Ancak bunun nedeni başkaydı. Aleksey Mihailoviç'in çarlığı döneminde sınıf çatışmaları şiddetlendi. Devleti tehdit eden halk isyanları başladı. Bu dalgalanmalar iktidarı endişelendirdi, yapılan araştırmalarda soytarıların isyanlarda aktif rolleri olduğu ortaya çıkmaya başladı. Geniş halk kitlelerine olan yakınlıklarından yararlanan,eğlendirici olmalarından dolayı önlerinde bütün kapıların açıldığı soytarılar, isyancılara casusluk yaparak ve halk isyanlarını düzenleyenlerin çağrılarını yayarak yardım etmekteydiler. Bütün bunları yapmaları onları devlet için tehlikeli kılmaktaydı¹⁵.

12 Bkz., A.Femintsin, *Skomorohi na Rusi*, 1889, s.15

13 Bkz., Yu.Bahruşin, a.g.k., s.15; A.Olear, *Podrobnoe Opisanie Putesestviya v Moskovy*, 1870, s.26

14 Bkz., M.Zueva, *Istoriya Rossi*, Moskva 1994, s.77

15 Bkz., I.Zalçkin-I.Poçkayev, *Russkaya Istoriya*, Moskva 1992, s.472-479

Patrik Nikon'un düşüşü ve kilise yükünün azalması, soytarılığın eski biçimini kazanmasını sağlayamadı. Çünkü soytarılığın temelleri, artık sarsılmış ve kendini yok etme sürecine girmişti. Bunun nedeni, iktidarın tek bir merkezde toplanması ve sınıflar arası çatışmanın şiddetlenmesiydi. Bir taraftan Çarın çevresindeki soyluların, şehir tüccarlarının refah düzeyi artarken, diğer taraftan baskı altındaki halk kitlelerinin durumu kötüleşmişti. Halk artık ulusal sanatın temsilcilerini maddi yönden destekleyecek durumda değildi, yönetici sınıflar ise daha gösterişli eğlenceler aramaktaydılar. Soytarılık ancak panayır tiyatrosunda tekrar doğdu.

Soytanlar var oldukları dönem boyunca Rus dans kültürünün gelişimine büyük katkılarda bulundular. Halk dansının profesyonelleşmesi, çabuk mükemmelleşmesine neden olmakta, devamlılığı ise bu sanatın ulusal estetiğini korumasını sağlamış. Profesyonel dansların ustalık ve canlılık gerektiren erkek dansı, incelik ve yumuşaklık gerektiren kadın dansı olarak ikiye ayrılması, halk sanatının geleneklerine tam olarak uygundu. Soyтары gösterilerindeki güncel hiciv, onların dans gösterilerini gerçekleştirmekte, baskı altındaki halk için yöneticilere karşı yaptıkları mücadele ise, onların sanatının ilerici yönünü yansıtmaktaydı. Rus dansçılarının profesyonel sanatı, bir sonraki dönemde Rus balesinin gelişiminde önemli bir yere sahipti¹⁶.

Rus Tiyatro Dansının Ortaya Çıkması

16.yy'da Moskova Devleti ile Batı Avrupa arasında doğan ilişkiler, 17.yy'da önemli ölçüde gelişti. Rusya'ya sadece gerekli yabancı eşyalar değil, lüks eşyalar da girmeye başladı. Soyluların ve boyarların yaşamı değişerek yabancı eğlenceler yavaş yavaş yerleşti.

1629 yılında Moskova'da yabancı gösteri sanatının ilk profesyonel temsilcisi ortaya çıktı Nemçin İvan Lodigin adındaki sanatçı ipte dans etmede ve davul çalmada ustaydı. Genç Çar Mihail Fedoroviç, Lodigin'in sanatını beğenmişti, "ipte yürümeyi, dans etmeyi, bildiği herşeyi onlara öğretmesi için Moskovalı soylu çocuklardan yirmidokuzunun belirlenmesini istemişti¹⁷.

17.yy'ın ikinci yarısında Rusya'nın Batı Avrupa ile olan ilişkileri iyice kökleşti. Soyluların Batı Avrupa ülkelerine olan gezileri çoğaldı ve sınır dışındaki yaşama olan ilgileri arttı. Bütün bunlar Rus dans sanatının gelişimine de yansdı. 1672 yılında Artamon Matveev adlı boyarın girişimiyle Moskova yakınlarında Almanların oturduğu bölgenin protestan papazı Yohan Gregori tarafından repertuarında yabancı yazarların dramatik piyesleri bulunan Kremlin tiyatrosu oluşturuldu¹⁸. O dönemin tiyatro kurallarına göre piyesin her perdesi, türü ne olursa olsun bale adı verilen dans ile bitmek zorundaydı. Yurt dışında bu baleler çıkış (entr ee) adı altında uygulanmaktaydı. Dans edenler ara (antrakt) sırasında

16 Bkz., Yu.Bahruşin, a.g.e., s.16

17 Bkz., V.Krasovskaya, *İstoriya Russkogo Baleta*, Leningrad 1978, s.8

18 Bkz., a.g.k., s.9; Yu.Bahruşin, *İstoriya Russkogo Baleta*, Moskva 1977, s.17

S.Danilov, *Oçerki po İstorii Russkogo Dramatiçeskogo Teatra*, Moskva-Leningrad 1948, s.68;

A.Saharov, *İstoriya Rossii*, C.1, Moskva 1996,s.571

kulisten sahneye çıkarak dans etmekteydiler. Rusya'da baleler 'sahne arası bale' olarak adlandırılmaya başlandı, çünkü bunlar sahne aralarında yapılmaktaydı.

17.yy balesi tek başına bir anlam taşıymıyordu ve bir sıra balo dansının gösterisiyle sınırlıydı. Danslar, bilinen zor bale figürlerinden çok faklıydı. Ayrıca, piyesin konusu ile bağlantılı değildi. Dans kostümü, o dönemin günlük giysilerini hatırlatmaktaydı¹⁹.

O yıllarda sınır dışındaki saray balelerinde kadınlar daha yeni sahneye çıkmaya başlamıştı. Moskova'da ise Batı Avrupa'da olduğu gibi kadınların yerine sahneye kadın giysisi içinde genç erkekler çıkardı.

Yohan Gregori, Alman bölgesinde yaşayan sakinler arasında tiyatro yapıtlarıyla yakından ilgili ve drama aktörlerinin gerektiğinde yerlerine rol alabilecek kişileri büyük zorluklarla bulmuştu. Bale konusunda ise işi çok daha zordu. Rusya'ya hizmet eden kiralık yabancı askeri uzmanlar arasında, Nikola Lima adında istihkam sınıfı subay şans eseri bulundu ve Çar balesini organize etmeyi kabul etti. Görevleri arasında hem öğretmenlik, hem bale ve dansçılık vardı. Lima'nın aslı ve milliyeti bilinmemekteydi, ancak ona verilen görevi yerine getirebilecek kadar sahne dansı alanında yeterli bilgiye sahipti. Rus çarı, on soylu çocuğu onun yanına eğitilmek üzere gönderdi. Bir yıl sonra bu sayı ikiye katlandı. Lima'nın öğrencileri kendilerine dikilen sahne kostümleri ile oyunlara katılmaya başladılar. Lima, kendisi tarafından sahneye uygulanan "Orpheus ve Eurydike" adlı oyun-da baş rol oynamaktaydı. Hareket eden piramitlerden meydana gelen sahne tasarımı önünde, oyun aralarında Fransız dansını izleyiciye sunmaktaydı²⁰. Çar Aleksey Mihayloviç tiyatrosunun var olduğu dönem boyunca baleyi Nikola Lima yönetti. Balenin Rusya'daki kurucusu, 17.yy sonunda Moskova'da öldü.

Kremlin Tiyatro balesi, Rus sahne dansının gelişiminde önemli rol oynadı. Dansların görkemi, Rusların bu sanattan beklentilerine hiçbir şekilde yanıt vermediği gibi, Moskova Devletinin hükümdarlarına da yabancıydı. Fakat yine de tiyatronun var olması, kuşkusuz büyük bir öneme sahipti. Çünkü Rus izleyicisinin dar bir çevresi de olsa, Çar ve saray boyarları yabancı tiyatro kültürüyle tanışabildi ve kendi ulusal sanatlarıyla karşılaştırma olanağı buldu. Bunun yanında, Nikola Lima'nın öğrencileri dış kökenli sahne danslarını yapabilmeyi zor olmadığını ispatladılar. Örneğin, yabancı "adımlar", yeni dans tekniğini yapabilmekteydiler. Son olarak, tiyatronun saray yaşamına girmesi, Rus soylularının gösteriler ardındaki olumsuz düşüncelerini yıktı. Bütün bu olaylar, Rus sahne dansının gelişimi için gerekli olup, hazırlık dönemini oluşturmaktaydı.

Çeyrek yüzyıl sonra I.Petro'nun girişiyle, tiyatro gösterileri yenilendi, fakat artık tamamen başka bir karaktere sahipti ve başka amaçlara yöneldi. Eğlendirici amaçlar için kurulmuş olan Aleksey Mihayloviç tiyatrosundan farklı olarak, I.Petro'nun tiyatroları herkese açıktı ve bilgilendirme amacını taşımaktaydı. Tiyatro, şehir halk tabakalarını, çarın tasarladığı reformları kabul etmeye hazırlamalıydı. Tiyatronun Moskova'nın merkezi Kızıl

19 Bkz.,Yu.Bahruşin, a.g.e., s.18

20 Bkz.,V.Krasovskaya, a.g.e., s:9

Meydan'da bugünkü Tarih Müzesinin yerinde inşa edilmesi, halka yönelik olduğunun göstergesiydi.

O yıllarda gösterilerde bale çıkışları, zorunlu olmaya devam etmekteydi. Gerekli oyuncular ise Moskova'da yoktu. 1702 yılında Kuzey Deniz limanının kurulmasıyla Arhangelsk'te bulunan I.Petro raslantı sonucu Hollandalı Yakov Kokky ve "tiyatro dansı" ile yakından ilgili olan oğullarıyla tanışmış ve onları Moskova Tiyatrosunda görevlendirmişti. Yakov Kokkiy, özellikle müzik bölümüyle ilgilenmiş, büyük oğlu Karl ise Moskova balesinin baş yöneticisi ve oyuncusu olmuştu. Fakat Moskova'da bale düzene giremedi; oyuncular yeterli değildi, yöneticinin kendisi de sorumluluklarını ihmal ediyordu. Çar memurları, üstlerine "dans ustalarının olmadığı" konusunda şikayetlerde bulunuyorlardı²¹.

Moskova tiyatrosu, Çar'ın umutlarını boşa çıkardı. Yabancı oyuncuların sanatı, şehirlilerin ilgisini çekmemekteydi. Tiyatronun yabancı repertuarı ve dansların biçimleri, izleyiciler için anlamsız ve yabancıydı. I.Petro, Moskova'daki tiyatroyu kapattı ve yeni başkent Peterburg'a da açmadı.

Tiyatro denemesinde düş kırıklığına uğrayan I.Petro, bütün gücünü yakın çevresini yeniden eğitime konusuna yöneltti. Bunun için, herşeyden önce Rus soylulunun geri kalmış yaşam tarzından başlamak gerekmekteydi. Çar haklı olarak bu konuda kendisine dansların yardımcı olabileceğini düşünmüştü; çünkü danslar, boyarlığın yaşam tarzının en sarsılmaz temellerinden biri olan evin, erkek ve kadın bölümünün ayrı olması durumunu kökten yıkmaktaydı. Gençler, yapılan reformu seve seve kabul ettiler, yaşlılar ise Çar'dan korktukları için çocuklarının engellemeye cesaret edemediler.

Dans öğretmeni-dans ustası, yeni, soylu Rus toplumunda en gerekli kişilerden biri oldu. Çar yakınları, yurt dışından dans öğretmenleri getirilmekte ve onlarla özel anlaşmalar yapmaktaydılar. Dans ustasının görevi, dans öğretmekle sınırlı değildi:öğrencileri eğitmeli, onlara batılı davranışların kurallarını göstermeliydi.

Yeni kuruluşun faydasını gören I.Petro, bale danslarının zorunlu ders olarak devlet okullarında verilmesi için emir verdi. İlk dönem çalışmalara soylu ailelerin gençlerinden katılım az oldu. Eski geleneklere bağlı aileler ise çocuklarına engel olmaktaydı. Çar I.Petro 1718 yılında Rusya'da halk balolarını başlatan davetler hakkındaki fermanı ilan etmek zorunda kaldı. Fermana göre, saraylılar sırayla evlerinde açık toplantılar yapacak ve Peterburg halkı bu toplantılara çağılmadan katılacak, satranç oynayarak, konuşmalar yaparak, dans ederek zaman geçirecekti. Bu toplantılarda Çarın bakanları, yabancı elçiler, Peterburg'a uğramış gemilerin kaptanlarıyla ve başkent inşaatlarını yöneten ustalarla sık sık biraraya gelirlerdi. Ancak davete giriş, toprak köleleri için yasaktı. Ev sahibi konukları karşılamak zorunda değildi, fakat davetin yapılacağı tarihi, davetten önce kapısına asarak ilan etmek zorundaydı. Ayrıca ev sahibinin sorumluluklarından biri de gelenler için yemek, içki, sigara, müzik, sandalye, dans edilebilmesi için geniş bir alan sağlamaktı. Bunları gösterişli toplantılara dönüştürmemek için bazı ikramlar yasaklandı. Davet akşam beşte başlayıp, saat ona kadar sürerdi. Yaşlılar ve zayıf,gücü yetmeyenler

21 Bkz., Yu.Bahruşin, a.g.e., s.20; O.Lebaşeva ve diğ.eri, *İstoriya Russkoy Muzıd*, C.1. Moskva 1980, s.108-109

dışında, herkes dans etmek zorundaydı. Dans etmeyenler ceza ödemekteydi. Çar hemen hemen her zaman bu toplantıları ziyaret eder, verdiği emirlerin yerine getirilip getirilmediğini kontrol ederdi²².

Davetler, genellikle törensel bir dansla başlardı. Yavaş yavaş yürüyüş şeklinde, birçok reveransı olan danslardı. Günümüzde polonez adıyla bilinen "polonya" dansı en yaygın olanıydı. Temposunun yavaş olması ve kolay oynanması nedeniyle bu dansa herkes katılabilirdi. Kışın bayram günlerinde elde meşaleler ya da şarap kadehleriyle elde yapılırdı. Balonun mareşali, tören danslarının bittiğini ilan ettikten sonra, yabancı balo dansları yapılırdı. Kural gereği, katılanlar bir çember oluşturur ve bu çemberin içinde iki çift, herhangi bir dansı yapar, daha sonra bunlar izleyiciler tarafından değiştirilirdi. Davet, genellikle toplu veda dansı ile sona ererdi²³.

Balonun gelişimine göre, dans edenler daha gösterişli danslar olan "polonya", "çerkez", gibi halk danslarına geçiş yaparlardı. Akademisyen Ştelin'e göre: soylu beyler bazen Rus köylü dansları da yapardı. "Çok neşeli oldukları zaman.....fakat ciddi olarak değil, eğlenmek için, ülkenin eski geleneklerini hatırlamak istercesine".²⁴ Dans, toplum içinde sık sık yapılan I.Petro'nun yasaklamadığı, hatta teşvik ettiği, geçmişten kalan tek olguydu.

Rusya'ya Avrupa bale sanatının yerleşmesinin ilk döneminde, Rusların karakteristik bir özelliği ortaya çıktı. Ruslar kendi eski dans kültürlerine dayanarak, yabancı dansları hemen kendi tarzlarına göre değiştirmektedirler. Karakterlerine uymayan ciddi tören dansları yerine, Alman "Grossfater" dans tarzı yaratıldı. Dansın yapılışı sırasında balonun 'çarı' ya da 'mareşali' müzisyenlere işaret vermekte, müziğin temposu gittikçe hızlandırılmaktadır. Çarın hoşuna giden danslardan biri de Alman "Kettentanz"ti, yani zincir dansı: Dans edenler birbirlerinin elinden tutup, odadan odaya geçer, hatta yazın bahçeye bile çıkarlardı. Bu dans eski Rus halayını da andırmaktaydı.

Davetler, sarayların modern Avrupai yaşam tarzı konusunda eğitilmesinde de önemli bir rol oynamıştı. Bunun için I.Petro'nun emriyle, özel kılavuz bastırıldı: "Davranışların Gösterilmesi". Kılavuzda dans sırasında nasıl davranılması gerektiği anlatılmaktaydı. Örneğin, şunlar da belirtilmişti: "Düğüne çizme ve mahmuzla gitmek uygunsuzdur, çünkü mahmuzlar çok ses çıkarır ve bayanların elbiselerini yırtabilir"²⁵.

I.Petro yönetimin sonuna doğru Rus saray halkı yabancı balo danslarını tümünü öğrendi ve bu dansları kendi milli estetiğine uygulamaya başladı. Çar'ın Moskova halk tiyatrosundaki temsilleri, Rus bale gelişim tarihinde, Çar Aleksey Mihayloviç'in Kremlin tiyatrosundaki dans gösterileri gibi önemi olmayan bir iz bıraktı. Petro tiyatrosunun önemi tek tarafı eğlence değil, eğitim ve bilgilendirme amaçlı olmasıydı. Etkinlikler, Çar tarafından devlet değişimlerinin genel amaçlarıyla bağlantılıydı. Bundan yola çıkarak, I.Petro şehrin geniş halk kitlelerini tiyatro gösterilerine yaklaştırmaya çalıştı.

22 Bkz., K.Vallşevskiy, **Petr Velikiy**, Moskva 1990, s.197-198; Anonim, *Rosslıyskile Gosudarı*, Moskva 1993, s.66-68;

G.Uzellı, **XVIII.Yüzyıl Rus Kültürü ve Edebiyatı**, TÖMER Edebiyat Dergisi, S.1, İstanbul Şubat-Mart 1996, s.29

23 Bkz., Yu.Bahrüşin, **a.g.e.**, s.22

24 Bkz., Ya.Ştelin, **Muzıka I Baleta v Rossii XVIII Veka**, Leningrad 1935, s.150.

25 Bkz., Yu.Bahrüşin, **a.g.e.**, s.23

I.Petro'nun emriyle verilen davetlerin, Rus balesi tarihinde ve Rus soylularının yaşamında çok önemli bir rolü vardır. Bu davetlerle, evin kadın ve erkek bölümleri arasında ayrılık sona ermiştir, Rus soylularının yabancı kökenli danslarla tanışmaları ise onların Batı Avrupa sahne danslarını kavramalarının ilk basamağını oluşturmuştur. Geleneksel Rus dansı yabancı kökenli danslarında öğretilmesi ile yeni bir renk ve anlatım kazanmış, dönemin Rusya'sında yönetici sınıf ileri gelenleri ve halktan kişiler dans sanatını kavrayarak kendi olağanüstü dans yeteneklerini gösterme olanağını elde etmişlerdir.

Sonuç olarak geleneksel Rus dansının I.Petro dönemi sonuna kadar tarihsel geçmişini ve gelişimini incelemeye çalıştık. Rus halk dansları V.-VI.yy'larda Ant kavmi ile birlikte gelişmiş ve canlanmıştır. VIII.-IX.yy'larda ise geleneksel danslar profesyonelleşmiş ve yayılmıştır. I.Petro döneminde dans, tiyatro sanatına girmiş ve hızla çeşitlenmiştir.

KAYNAKÇA

- ANONİM, *Rossytskde Gosudarl*, Moskva 1993
BAHRUŞIN, YU., *İstoriya Russkogo Baleta*, Moskva 1977
DANILOV, S., *Oçerki po İstori Russkogo Dramatiçeskogo Teatra*, Moskva-Leningrad 1948
FEMİTSİN, A., *Skomorohi na Rusi*, 1889
KRASOVSKAYA, V., *İstoriya Russkogo Baleta*, Leningrad 1978
LEBAŞEVA, O. ve diğerleri, *İstoriya Russkoy Muziki*, C.1, Moskva 1980
LÛBİMOV, L., *İskusstvo Drevnel Rusi*, Moskva 1996
NEKRİLOV, A., *Folkorniy Teatr*, Moskva 1988
OLEAR, A., *Podrobnoe Opisanıye Puteşestviya v Moskovıy*, 1870
OSETROV, E., *İvaya Drevnyaya Rus*, Moskva 1984
SAHAROV, A., *İstoriya Rossii*, C.1, Moskva 1996
ŞTELİN, YA., *Muzika i Baleta v Rossii XVIII Veka*, Leningrad 1935
UZELLİ, G., "XVIII.Yüzyıl Rus Kültürü ve Edebiyatı", TÖMER Edebiyat Dergisi, S.1, İstanbul Şubat-Mart 1996
VALİŞEVSKİY, K., *Petr Velikiy*, Moskva 1990
ZAIÇKİN, İ.-İ. POÇKAYEV, *Russkaya İstoriya*, Moskva 1992
ZUEVA, M., *İstoriya Rossii*, Moskva 1994

Anahta Kelimeler: Rus Dansları, I. Petro Dönemi, Tarihi Danslar